

Бердянський державний педагогічний університет

Факультет дошкільної, спеціальної та соціальної освіти

Кафедра соціальної роботи та інклюзивної освіти

Пояснювальна записка
до кваліфікаційної роботи
бакалавр
(освітній ступінь)

на тему

**«ПРОГРАМИ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ВІЙНИ:
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ДОСВІДУ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПИ»**

Виконава: здобувач вищої освіти бакалаврсько
рівня вищої освіти
4 курсу, групи 404 СР групи
Галузь знань Соціальна робота
спеціальності 231 «Соціальна робота»

Перегудов Едуард

Керівник:
канд. пед.н., доц.
Попова Анастасія Сергіївна

Рецензент:
канд. пед.н., доц.
Тургенєва Анастасія Олександрівна

2024 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. АНАЛІЗ ПРОГРАМ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ.....	6
1.1 Визначення поняття "діти, які постраждали від війни" в українському контексті.....	6
1.2 Огляд програм підтримки, що існують в Україні для дітей, які постраждали від війни (наприклад, програми психологічної підтримки, реабілітаційні програми, соціальні послуги тощо).....	9
1.3 Аналіз ефективності програм підтримки дітей в Україні: переваги, недоліки, проблеми та можливі шляхи вдосконалення.....	18
Висновки до першого розділу.....	21
РОЗДІЛ 2. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ДОСВІДУ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПИ.....	23
2.1 Огляд програм підтримки дітей, які постраждали від війни, в країнах Європи (Німеччина, Франція, Польща, Швеція).....	23
2.2 Порівняння програм підтримки дітей в Україні та Європі: схожість, відмінності, ключові аспекти.....	29
2.3 Аналіз успішних практик та інновацій в програмах підтримки дітей в Європі, які можуть бути застосовані в українському контексті.....	33
2.4 Рекомендації щодо впровадження кращих практик та аспектів програм підтримки дітей, які постраждали від війни, з досвіду Європи в Україні.....	38
Висновки до другого розділу.....	42
ВИСНОВКИ.....	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	47

ВСТУП

Актуальність. Діти, які постраждали від війни, є однією з найбільш вразливих категорій суспільства, яка потребує особливої уваги та підтримки. У контексті триваючої війни в Україні, важливо досліджувати та аналізувати програми підтримки для дітей, які стали її жертвами, з метою забезпечення їхнього належного розвитку та благополуччя. Оскільки, військові конфлікти та війни не тільки призводять до травматичних наслідків для фізичного та психологічного здоров'я цих дітей, але й порушують їхні права, можливість соціальної інтеграції та ускладнюють процес належного розвитку.

Україна, як країна, що знаходиться у стані активної війни на своїй території, має велику кількість дітей, які стали жертвами війни та потребують спеціалізованої підтримки та реабілітації. За даними Офісу генпрокурора України, більше ніж 1789 дітей постраждало в Україні внаслідок повномасштабної збройної агресії РФ [19]. Діти, які стали жертвами війни, потребують спеціальної підтримки та реабілітації для повноцінного розвитку та інтеграції в суспільство. В умовах економічної кризи і великої кількості постраждалих, програми підтримки дітей на міжнародному, національному та локальному рівнях мають розвиватися та підтримуватися, враховуючи їх кількісний і якісний склад. Проте, існуючі програми підтримки в Україні не завжди забезпечують належний рівень допомоги та не повністю відповідають сучасним викликам.

У цьому контексті, важливим є вивчення та дослідження найкращих практик підтримки дітей, які постраждали від війни, що актуалізує здійснення порівняльного аналізу досвіду України та країн Європи. Оскільки, країни Європи мають багатий значно більший досвід у розробці та реалізації програм підтримки дітей, які постраждали від війни та конфліктів. Цей порівняльний аналіз дозволить ідентифікувати найкращі практики, вивчити ефективні підходи та стратегії, а також зробити висновки щодо доцільності та ефективності впровадження аналогічних програм в українському контексті,

що допоможе вдосконалити існуючі практики та розробити нові стратегії для забезпечення благополуччя та реабілітації дітей, які постраждали від війни.

Різні аспекти досліджень, присвячених підтримки різних категорій дітей є предметом досліджень вітчизняних та зарубіжних дослідників М. Бостанджогло, Р. Колосової, М. Фурлан, К. Хаджи-Міцевої, Г. Чейнен, О. Щекової та інших. Однак, у науковому дискурсі відсутні дослідження, що присвячені порівняльному аналізу досвіду України та країн Європи в контексті підтримки дітей, які постраждали від війни, що і обумовило вибір теми бакалаврської роботи **«Програми підтримки дітей, які постраждали від війни: порівняльний аналіз досвіду України та Європи»**.

Об'єкт дослідження – програми підтримки дітей, які постраждали від війни.

Предмет дослідження – порівняльний аналіз програм підтримки дітей, які постраждали від війни в Україні та Європи (Німеччина, Франція, Польща, Швеція).

Мета дослідження: дослідити ефективність програм підтримки дітей, які постраждали від війни в контексті досвіду їх реалізації в Україні та зарубіжних країнах задля виявлення успішних практик, інновацій та рекомендації щодо їх успішного впровадження.

Відповідно до мети, об'єкта та предмета дослідження визначені його **завдання:**

1. Провести комплексний аналіз поняття «діти, які постраждали від війни» в українському контексті, враховуючи законодавчі акти та наукові дослідження.

2. Схарактеризувати програми підтримки дітей в Україні, зосереджуючись на програмах психологічної підтримки, реабілітації та соціальних послуг та проаналізувати їх ефективність, ідентифікувавши переваги, недоліки та можливі шляхи вдосконалення.

3. Здійснити огляд програм підтримки дітей, які постраждали від війни, в країнах Європи, аналізуючи програми психологічної підтримки, реабілітації та соціальних послуг.

4. Порівняти програми підтримки дітей в Україні та Європі, виявляючи схожість, відмінності та ключові аспекти.

5. Проаналізувати успішні практики та інновації в програмах підтримки дітей в Європі, які можуть бути корисними для українського контексту та розробити рекомендації щодо впровадження кращих практик та аспектів програм підтримки дітей з досвіду Європи в Україні.

- **Методи дослідження.** Для досягнення мети та виконання визначених завдань використано комплекс таких методів: *загальнонаукові* (аналіз, синтез, систематизація, порівняння, узагальнення використовувалися для вивчення праць зарубіжних і вітчизняних науковців); *конкретно-наукові*: (категоріальний аналіз – для розкриття змісту й уточнення дефініцій основоположних понять; структурно-функціональний аналіз; структурно-логічний аналіз) та прогностичні – задля виявлення конструктивних ідей для запровадження у сферу української практики.

- **Структура кваліфікаційної роботи.** Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел.

ВИСНОВКИ

Узагальнення результатів дослідження програм підтримки дітей, які постраждали від війни: порівняльний аналіз досвіду України та Європи свідчить про досягнення мети й вирішення завдань наукового пошуку та дає підстави до таких висновків.

Діти, які постраждали від війни, є однією з найбільш вразливих категорій суспільства, яка потребує особливої уваги та підтримки. У контексті триваючої війни в Україні, важливо досліджувати та аналізувати програми підтримки для дітей, які стали її жертвами, з метою забезпечення їхнього належного розвитку та благополуччя. Оскільки, військові конфлікти та війни не тільки призводять до травматичних наслідків для фізичного та психологічного здоров'я цих дітей, але й порушують їхні права, можливість соціальної інтеграції та ускладнюють процес належного розвитку.

Україна, як країна, що знаходиться у стані активної війни на своїй території, має велику кількість дітей, які стали жертвами війни та потребують спеціалізованої підтримки та реабілітації. За даними [Офісу генпрокурора України](#), більше ніж 1789 дітей постраждало в Україні внаслідок повномасштабної збройної агресії РФ. Діти, які стали жертвами війни, потребують спеціальної підтримки та реабілітації для повноцінного розвитку та інтеграції в суспільство. В умовах економічної кризи і великої кількості постраждалих, програми підтримки дітей на міжнародному, національному та локальному рівнях мають розвиватися та підтримуватися, враховуючи їх кількісний і якісний склад. Проте, існуючі програми підтримки в Україні не завжди забезпечують належний рівень допомоги та не повністю відповідають сучасним викликам, що актуалізує проведене дослідження.

На підставі досліджень наукової літератури було здійснено комплексний аналіз поняття «діти, які постраждали від війни», який дав підстави схарактеризувати їх як безпосередніх та опосередкованих жертв воєнного конфлікту на території України. Серед них можуть бути діти, які

втрапили батьків або інших родичів унаслідок війни, отримали травми під час бойових дій, стали свідками насильства та дісномувань, втрапили дім та звичне оточення через переміщення, а також ті, хто постраждав внаслідок психологічного та емоційного стресу. Основними законодавчими актами, що регулюють підтримку таких дітей, є Закон України «Про охорону дитинства», «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», а також низка підзаконних актів і постанов Кабінету Міністрів України.

Аналіз програм підтримки дітей в Україні дав можливість визначити, що станом на 2024 рік діють кілька основних програм підтримки для дітей, які постраждали від війни. Психологічна підтримка включає індивідуальні та групові консультації, арт-терапію, психоосвітні програми для дітей та їхніх батьків. Ці програми реалізуються як державними установами, так і неурядовими організаціями. Реабілітаційні програми націлені на фізичну та психологічну реабілітацію дітей, які зазнали поранень або психологічних травм, та реалізуються в спеціалізованих центрах і лікарнях. Соціальні послуги включають надання матеріальної допомоги, житлових субсидій, освітніх грантів та організацію відпочинку й оздоровлення дітей. Аналізуючи ефективність цих програм, можна виділити такі переваги та недоліки: наявність законодавчої бази, активну участь громадських організацій, розширення програм психологічної підтримки. Серед недоліків відзначаються недостатнє фінансування, обмежений доступ до послуг у віддалених регіонах, недостатня кількість кваліфікованих спеціалістів.

Аналіз закордонного досвіду уможливив дійти до висновки, що Європейські країни мають багатий досвід у підтримці дітей, які постраждали від конфліктів. Німеччина реалізує комплексні програми інтеграції та підтримки для дітей-біженців, включаючи мовні курси, психологічну підтримку та соціальні служби. Франція акцентує увагу на освітній інтеграції дітей, а також надає психологічну підтримку через школи та спеціалізовані центри. Польща має програми, що поєднують соціальні послуги та психологічну реабілітацію, активно залучаючи місцеві громади та неурядові

організації. Швеція пропонує індивідуалізовані плани підтримки, включаючи психологічну допомогу, соціальні послуги та освітні програми. Порівнюючи програми підтримки в Україні та Європі, можна виділити такі схожості та відмінності: наявність програм психологічної підтримки та реабілітації, активна участь неурядових організацій, підтримка з боку держави. Водночас, в європейських країнах спостерігається вищий рівень фінансування та ресурсів, ширший доступ до послуг, наявність інтеграційних програм для дітей-біженців.

Європейські країни успішно впроваджують такі інновації, які можуть бути корисні для України. Індивідуалізовані плани підтримки враховують індивідуальні потреби кожної дитини, що дозволяє більш ефективно надавати допомогу. Інтеграційні програми включають дітей у місцеві громади через освітні та соціальні проекти. Партнерство з неурядовими організаціями дозволяє розширити спектр послуг та покращити їх якість. Технологічні рішення, такі як онлайн-платформи для надання психологічної допомоги та освітніх послуг, є також важливими інноваціями. На основі аналізу європейського досвіду можна розробити такі рекомендації для покращення програм підтримки дітей в Україні: підвищення фінансування та ресурсів, залучення додаткових коштів від міжнародних донорів та урядових програм, розширення доступу до послуг через створення мобільних груп підтримки для надання допомоги у віддалених регіонах, підвищення кваліфікації спеціалістів, які працюють з дітьми, що постраждали від війни, впровадження освітніх та соціальних проектів, які сприятимуть інтеграції дітей у місцеві громади, розширення партнерств з громадськими організаціями для покращення якості та кількості послуг.

Впровадження кращих практик та інновацій з європейського досвіду може значно покращити ефективність програм підтримки дітей, які постраждали від війни, в Україні. Важливо зазначити, що використання індивідуалізованих підходів до надання допомоги дозволяє більш точно та ефективно задовольнити потреби кожної дитини, що постраждала від війни.

Залучення технологічних рішень, таких як онлайн-платформи для надання психологічної допомоги та освітніх послуг, може значно розширити доступ до необхідних ресурсів для дітей, які проживають у віддалених або важкодоступних районах. Співпраця з неурядовими організаціями та місцевими громадами є також ключовим аспектом успішної реалізації програм підтримки дітей. Така співпраця дозволяє не лише розширити спектр послуг, але й забезпечити більш гнучкий та оперативний підхід до надання допомоги. Інтеграційні програми, які активно впроваджуються в європейських країнах, сприяють соціальній адаптації та інтеграції дітей у місцеві громади, що є важливим аспектом для довгострокової реабілітації та нормалізації їхнього життя.

Загалом, аналізуючи досвід європейських країн, можна зробити висновок, що для покращення ефективності програм підтримки дітей, які постраждали від війни в Україні, необхідно враховувати такі ключові аспекти, як індивідуалізація підходів до надання допомоги, використання сучасних технологій, активна співпраця з неурядовими організаціями та місцевими громадами, а також впровадження інтеграційних програм. Важливо також забезпечити адекватне фінансування та ресурси для реалізації цих програм, залучаючи додаткові кошти від міжнародних донорів та урядових програм. Підвищення кваліфікації спеціалістів, які працюють з дітьми, що постраждали від війни, є ще одним важливим аспектом для покращення якості наданих послуг. Враховуючи всі ці рекомендації, Україна зможе значно покращити ефективність програм підтримки дітей, які постраждали від війни, забезпечуючи їм належну допомогу та підтримку для реабілітації та інтеграції у суспільство.

Виконання вищезазначених завдань дає змогу говорити про успішне виконання бакалаврського дослідження, теоретичну та практичну базу якого можна використовувати при подальшому вивченні форм, методів та шляхів підтримки дітей, які постраждали від війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Accueil | éducol | Ministère de l'Education Nationale et de la Jeunesse | Direction générale de l'enseignement scolaire. éducol | Ministère de l'Education Nationale et de la Jeunesse | Direction générale de l'enseignement scolaire. URL: <https://eduscol.education.fr> (date of access: 07.06.2024)
2. Homepage. France terre d'asile - Au service des demandeurs d'asile. URL: <https://www.france-terre-asile.org> (date of access: 07.06.2024).].
3. Human Rights Watch. (2021). Всесвітній звіт 2021: Права дітей. URL: <https://www.hrw.org/world-report/2021/children> дата звернення: 07.06.2024.
4. Inclusion via education: integrating refugees in German society. European Association for International Education | EAIE Homepage. URL: <https://www.eaie.org/resource/inclusion-via-education-integrating-refugees-in-german-society.html> (date of access: 07.06.2024).
5. Integration courses. BAMF - Bundesamt für Migration und Flüchtlinge. URL: <https://www.bamf.de/EN/Themen/Integration/ZugewanderteTeilnehmende/Integrationskurse/integrationskurse-node.html> (date of access: 07.06.2024)..
6. International Committee of the Red Cross (ICRC). (2019). The Impact of .Armed Conflict on Children. URL: <https://www.icrc.org/en/document/impact-armed-conflict-children> (дата звернення: 07.06.2024).
7. OBOZ.UA. Виплати від ООН, ЮНІСЕФ та Червоного Хреста в Україні - як подати заявку в єДопомога. URL: <https://news.obozrevatel.com> (дата звернення: 07.06.2024).
8. Psychological Support for Children Affected by War: A Review of National Programs" <https://www.fmreview.org/kos-jovanovic> (дата звертання:07.06.2024).
9. Refugee Support Uppsala. Соціальна інтеграція дітей-біженців: культурні заходи, спортивні змагання та консультації. URL: <https://www.refugeesupportuppsala.org> (дата звернення:07.06.2024).
10. Save the Children. (2019). War and Children: The Effects of Armed Conflict on Child Development. URL: <https://www.savethechildren.org/us/what->

[we-do/emergency-response/child-protection-in-conflict](#) (дата звернення 07.06.2024).

11. Swedish Migration Agency. <https://www.migrationsverket.se> (дата звернення 07.06.2024).

12. Teach for Ukraine (2022) <https://teachforukraine.org/project-news/spilno-dlya-vchyteliv-novyj-proyekt-pidtrymky-vchyteliv-v-umovah-vijny> (дата звернення:07.06.2024).

13. UNICEF. (2020). Діти на війні: огляд психологічного впливу війни на дітей. URL: <https://www.unicef.org/reports/children-in-war> (дата звернення 07.06.2024).

14. Unicer Ukraine (2024). <https://www.unicef.org/ukraine/spilno-social-support> (дата звернення:07.06.2024).

15. La Cimade - La Cimade. La Cimade. URL: <https://www.lacimade.org> (date of access: 07.06.2024).

16.Благодійний фонд «Kiddo». (2023). <https://kiddo.ua> (дата звернення 07.06.2024).

17. Благодійний фонд «Голоси дітей». (2024) <https://voices.org.ua/news/tsentry-kempy-onlayn-liniia-iaak-pratsiuie-psykholohichna-dopomoha-u-fondi-holosy-ditej> (дата звернення 07.06.2024)

18. Благодійний фонд «Запорука» <https://zaporuka.org.ua/novini/zaporuka-prodovzhuie-evakuatsiiu-onkokhvorykh-ditej> (2024) (дата звернення: 07.06.2024).

19. В Україні зросла кількість постраждалих дітей внаслідок російської агресії. espreso.tv. URL: <https://espreso.tv/viy-na-z-rosiyeyu-v-ukraini-zrosla-kilkist-postrazhdalikh-ditej-vnaslidok-rosiyskoi-agresii> (дата звернення: 07.06.2024).

20.Верховна Рада України. (2001). Закон України "Про охорону дитинства" від 26 квітня 2001 року № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14> (дата звернення 07.06.2024).

21. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ). (2017). Психологічний вплив війни на дітей. URL: <https://www.who.int/news-room/factsheets/detail/mental-health-and-psychosocial-support-in-emergencies> (дата звернення 07.06.2024).
22. Міжнародна організація Save the Children <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/suspilstvo/20221003-dopomoga-vid-save-the-children-yak-otrymaty-produkty-harchuvannya-lyky-ta-groshovu-subsydiyu> (дата звернення: 07.06.2024).
23. Національна гаряча лінія для дітей та молоді <https://www.facebook.comchildhotline.ukraine> (дата звернення: 07.06.2024).
24. Організація Об'єднаних Націй. (1989). Конвенція про права дитини. Прийнята резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1989 року. URL: <https://www.unicef.org/child-rights-convention> (дата звернення 07.06.2024).
25. Офіс ООН з координації гуманітарних питань (ОСНА). (2016). Довгострокові наслідки війни для дітей. URL: <https://www.unocha.org/story/long-term-effects-war-children> (дата звернення 07.06.2024).
26. Програма розвитку ООН. (2020). Підтримка спільнот, які постраждали від конфліктів. URL: <https://www.undp.org/content/undp/uk/home/librarypage/crisis-prevention-and-recovery/supporting-conflict-affected-communities.html> (дата звернення: 07.06.2024)
27. Програма “Welcome Home” <https://www.enableme.com.ua/ua/article/ukrains-ki-bizenci-u-velikobritanii-programi-dla-ukrainsiv-u-2024-roci-11467> (дата звернення: 07.06.2024).
28. Свобода Р. ЮНІСЕФ: за час повномасштабної війни в Україні майже 2 000 дітей загинули або були поранені. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-yunisef-dity-postrazhdaly-zahynuly/32944782.html> (дата звернення: 07.06.2024).